

2. Metodologia cercetării științifice

Din practica noastră didactică am constatat că termenul generic de metodologie creează unele probleme, motiv pentru care am considerat util să facem câteva precizări terminologice.

2.1. Metodologie, metodă, tehnică, instrument de cercetare – delimitări conceptuale

În sens larg prin **metodologie** se înțelege ansamblul unor metode folosite în cercetarea științifică sau, pur și simplu, știința efectuării cercetării. Etimologia cuvântului ne conduce către cuvintele grecești *metodos* (drum, cale) și *logos* (știință).

În fapt prin metodologia cercetării înțelegem existența unei discipline în care se dezvoltă modalitățile de realizare a cunoașterii științifice și privește ansamblul elementelor care intervin în cercetarea vieții sociale. Scopul fundamental al metodologiei este acela de a ne ajuta să înțelegem, în termeni cât mai largi posibili, nu atât produsele științei, cât procesul de cunoaștere însuși.

Pentru a-și putea îndeplini funcția sa, metodologia cercetării științifice cuprinde, deopotrivă, definirea adecvată a domeniului studiat, o serie de principii și reguli de desfășurare a investigațiilor, instrumentarul de lucru pentru culegerea și interpretarea datelor, precum și strategii de construcție sau reconstrucție teoretică.

Prin **metodă**, în științele socioumane, înțelegem modul de cercetare, sistemul de reguli și principii de cunoaștere a realității sociale. Se vorbește astfel de metode cantitative, metode calitative, metoda statistică, metoda inductivă sau deductivă etc. La prima vedere, utilizarea termenului poate crea anumite dificultăți, de aceea ne propunem să oferim o clasificare, în scopul unei mai bune înțelegeri:

a) după criteriul *temporal*:

- metode transversale – analiza fenomenelor sau faptelor sociale, la un moment dat (ancheta, sondajul de opinie, testele psihologice și sociometrice etc.).

- metode longitudinale – analiza fenomenelor sau faptelor sociale în evoluția lor (studiul de caz, analiza biografică, studiul panel etc.).

b) după *tipul demersului investigativ*:

- metode cantitative – cu orientare de tip pozitivist-explicativă (ancheta, experimentul, interviul structurat).

- metode calitative – cu orientare de tip fenomenologică, comprehensivă (observația participativă, interviul nestructurat sau intensiv, studiul de caz etc.).

- metode de intersecție – îmbinarea între abordarea cantitativă și calitativă (analiza rețelelor sociale, analiza documentelor).

c) după *locul ocupat în procesul investigativ*:

- metode de culegere a datelor (ancheta, experimentul, observația etc.).

- metode de prelucrare a datelor (statistico-matematice, metode comprehensive de analiză).

- metode de interpretare a datelor (inductivă, deductivă, comparativă, explicația cauzală).

Desigur clasificarea propusă nu este una exhaustivă, ci ea poate continua, în funcție de alte criterii sau de binomuri conceptuale, cum ar fi: macro-microsocial, natural-provocat, teoretic-empiric.

Tehnica de cercetare este subsumată unei metode și reprezintă maniera de utilizare a diferitelor instrumente de investigare, cu ajutorul cărora se culeg sau se prelucrează datele, iar ***instrumentul*** este materializarea unei metode (exemplu: chestionarul este instrumentul anchetei, ghidul de interviu este instrumentul interviului structurat sau semistrukturat, ghidul de observație este instrumentul pentru metoda observației etc.).

2.2. Principii metodologice ale cercetării științifice

Desfășurarea cercetărilor științifice din domeniul sociouman presupune respectarea următoarelor principii:

➤ ***Principiul unității dintre teoretic și empiric.*** Prezența teoreticului în cercetarea empirică, indiferent de ponderea lui, este de multe ori implicită, sub forma unor presupoziii, care trebuie să fie conștientizate și explicitate, înaintea demarării cercetării. Necesitatea ancorării în teorie poate fi argumentată astfel:

a) Teoreticul, sub forma unor concepte sau ipoteze, va organiza și ghida demersul empiric, micșorând astfel costurile cercetării.

b) Explicarea și comunicarea arsenalului teoretic face posibilă evaluarea de către comunitatea științifică a validității instrumentelor și a acurateței rezultatelor.

➤ ***Principiul unității dintre înțelegere (comprehensiune) și explicație*** pune în discuție relația dintre obiectul și subiectul cunoașterii. În cadrul explicativ se utilizează principiile pozitivistice și se operează cu scheme cauzale care evidențiază legături statistice, influențe și determinări între

fenomene și procese sociale, iar în cel comprehensiv se face apel la intuiție, empatie și la experiența trăirilor proprii.

➤ *Principiul unității dintre cantitativ și calitativ* impune utilizarea convergentă a metodelor cantitative și calitative în scopul obținerii unor complementarități și interferențe atât la nivelul general epistemologic, cât și la alte niveluri particulare. Pentru o mai bună înțelegere, propunem mai jos un tabel comparativ între abordările de tip cantitativ și calitativ.

DIMENSIUNI	CERCETĂRI DE TIP:	
	CANTITATIV	CALITATIV
1. Orientare generală	Pozitivist-explicativă	Fenomenologică, comprehensivă
2. Nivelul realității vizat	Preponderent macrosocial, global, formal	Microsocial, local, contextual
3. Relația dintre cercetător și subiect	Distantă, poziție din exterior	Apropiată
DIMENSIUNI	CERCETĂRI DE TIP:	
	CANTITATIV	CALITATIV
4. Relația dintre teorie (concepte, ipoteze) și cercetare empirică	De verificare a teoriei prin cercetare empirică	De emergență a teoriei, pe parcursul cercetării
5. Timpul afectat culegerii datelor	Perioadă scurtă, episodică	Perioadă lungă și continuă
6. Metode principale	Experimentul, ancheta pe bază de chestionar, observația sistemică din exterior	Observația participativă, interviul comprehensiv, analiza documentelor
7. Stilul raportului de cercetare	Cifre, tabele, grafice, comentarii ale rezultatelor	Limbaj eclectic, cu puține date statistice și grafice

➤ *Principiul unității dintre judecățile constataive și cele evaluative* presupune angajarea morală a cercetătorului în sprijinul valorilor general-valabile în orice societate democratică.

2.3. Evaluarea cercetărilor științifice

Sarcina evaluării cercetărilor științifice revine, în primul rând, celor care le realizează. Activitatea de evaluare a cercetării are rolul de a se constitui într-o atitudine critică în receptarea rezultatelor, prevenindu-se improvizația, cât și denaturarea adevărului, prin intermediul unor elaborări teoretice sofisticate, în scopul susținerii sau promovării unor interese partizane.

Deși literatura destinată evaluării cercetărilor științifice nu este prea bogată, s-au elaborat totuși criterii care vizează, în principal:

- corectitudinea cadrului teoretic al cercetării;
- calitatea analizei conceptuale și definirea domeniului cercetat;
- adecvarea metodelor, tehnicilor și instrumentelor de lucru la specificul obiectului studiat și la caracteristicile populației investigate;

- validitatea și fidelitatea instrumentelor de măsurare;
- gradul de reprezentativitate a populației studiate;
- gradul de favorabilitate a condițiilor de desfășurare a cercetărilor pentru asigurarea obiectivității;
- calitatea prelucrării, analizei și interpretării informațiilor;
- maniera de construcție teoretică.

Evaluarea cadrului teoretic și metodologic se realizează pe baza următorilor indicatori (primii patru vizează cadrul teoretic, iar următorii, cel metodologic):

- a) definirea corespunzătoare a conceptelor sau fundamentarea științifică a acestora;
- b) operaționalizarea conceptelor să aducă în prim-plan indicatori măsurabili și relevanți;
- c) formularea ipotezelor să constituie un model explicativ convingător și să poată fi testabile;
- d) determinarea importanței și activității temei de cercetare;
- e) alegerea metodelor și a tehnicilor de cercetare în acord cu specificul domeniului studiat și cu obiectivele urmărite;
- f) elaborarea instrumentelor de lucru în acord cu conținutul temei și cu definirea operațională a conceptelor;
- g) adecvarea instrumentelor de cercetare la caracteristicile populației studiate;
- h) evaluarea măsurărilor făcute.

Evaluarea gradului de validitate și fidelitate

a) analiza *validității* stabilește dacă modul de lucru și instrumentele utilizate surprind ceea ce ne-am propus. Există următoarele tipuri de validitate:

- validitate de conținut (internă) – vizează gradul în care indicatorii măsoară ceea ce se presupune că se măsoară;
- validitate predictivă (externă) – urmărește gradul în care măsurătorile efectuate permit observarea relațiilor cu alte măsurători, cât și posibilitatea de prognoză a fenomenelor studiate;
- validitate de construct – se referă la factorii explicativi ai unui anumit rezultat obținut prin măsurare. Măsura acestui tip de validitate este dată de maniera de corelație între variabilele studiate.

b) analiza *fidelității* vizează gradul de încredere și de stabilitate ale instrumentelor de lucru. Gradul de fidelitate este dat de măsura în care, prin măsurătorile efectuate, reușim să obținem valorile adevărate ce caracterizează manifestarea unui fenomen sau fapt social.